

N:o 128.

Af herr **E. Åkerlund**, om *skrifvelse till Kongl. Maj:t med begäran om utredning angående möjligheten att bereda tillfälle för mindre bemedlade att bilda egna jordbruk.*

Arbetarefrågan är väl för närvarande det viktigaste ärende, som inom de civiliserade staterna står på dagordningen, hvarför också olika förslag framkommit om vidtagande af sådana åtgärder, som kunna tillförsäkra arbetarne en tryggad ställning både under kraftens och ålderdomens dagar, på det giltig anledning ej må förefinnas för dem att sluta sig till de socialistiska och andra samhällsupplösande läror, hvilka allt mera spridas och synas afse att slita alla hittills i allmänhet för heliga ansedda pligter mot Gud, nästan och fäderneslandet, och detta tydligen i afsigt, att, då alla band blifvit slitna, skarorna sedermera skola blifva sina ledares lättvunna byte.

Att arbetarnes klagomål visst icke alltid varit oberättigade, torde väl få medgifvas, äfvensom att arbetsgivare mången gång, oaktadt de fått sina tillverkningar väl betalda, visst icke lemnat sina arbetare skäligen andel af sin vinst, och därför har man ej heller stannat vid att endast framlägga förslag om förbättring af arbetarnes ställning, utan åtminstone i Tyskland redan stiftat lagar om ålderdoms- och olycksfallsförsäkring m. m.

Kan en allmän försäkring af arbetarne äfven i vårt land åstadkommas, utan att kostnaderna därför öfverstiga våra krafter, och blifva så beskaffad, att den *verkligen* under sjukdomens och ålderdomens dagar blifver skyddande emot nöd och elände, samt anser man sig genom en sådan åtgärd icke hafva gjort allt, som erfordras, så är jag den

förste att erkänna nyttan, ja, nödvändigheten af att någonting i den vägen företages; men jag vågar tro, att om den stora invandringen från landsorten till våra städer och industriella etablissement ohejdad, kommer att fortgå hädanefter som under de senaste årtiondena, kunna statsmagternas alla bemödanden uti ifrågavarande afseende svårligen uppfylla de förhoppningar, som må hända sättas till desamma. Konkurrensen inom de industriella och stadsnäringarna synes nemligen, oaktadt förbättrade arbetsmetoder visserligen lemna tillfälle att producera billigare än tillforene, ovilkorligen komma att allt mera sänka prisen å fabriksalster, hvilket, om så blir fallet, väl icke heller torde böra förvåna, då man besinnar, att industrien i en mängd fall alls icke är beroende af väderleksförhållanden, jordmån och dylikt, utan kan drivas i huru stor skala som helst, endast afsättning för dess produkter beredes, hvilket dock väl måste blifva allt svårare, ju mera konkurrensen i följd af ständigt ökad produktion på verldsmarknaden tilltager. Vi se ju redan nu, huru vår storartade tändsticks- och trämassfabrikation i verklighen oroväckande grad hotas af allt starkare konkurrens, hvarjemte priset å vårt jern högst betydligt sjunkit, för att troligen aldrig mera i någon betydligare mån höja sig, sedan tillverkningsmetoderna numera möjliggöra frambringandet af med vårt nära nog fullt jemförligt jern af sämre råämnen, än de vi i allmänhet ega.

Visserligen synes stämningen inom näringarna högst betydligt hafva förbättrats under senaste tid, hvarför ock gynsammare vilkor kunnat lemnas arbetarne. Detta har dock helt naturligt haft till följd, att en mängd nya sådana antagits inom flere industriella etablissement, hvilket förhållande, i och för sig glädjande, dock torde böra mana till att nu i medgångens tid allvarligt tänka på, huru det kan ställa sig, då motgångens dagar å nyo komma. Ju flere arbetare, som under den goda tiden blifva engagerade i industriens och städernas arbeten, desto flere blifva ock de, som måste uppehållas äfven under mindre gynsamma förhållanden.

I Belgien, der industrien i förhållande till landets folkmängd väl torde vara längst drifven, hafva arbetarne redan allt för svårt fått vidkännas, hvarthän det leder, då alstren af deras arbete hafva svårt att finna afsättning, och de arbetssökandes antal blifver så stort, att aflöningarna kunna nedbringas till huru låga belopp som helst; och intet skäl lærer väl finnas för det antagandet, att icke på den väg, som den civiliserade verldens utveckling nu fortgår, förhållandena skola blifva liknande uti andra land, ja, äfven här. Då Europa, och deraf icke minst vårt land, hvarje år kunnat undvara eller kanske rättare

måst afbörda sig de stora arbetareskaror, som främmande verldsdelar lyckligtvis hittills kunnat mottaga, och utvandringen vid minsta stockning inom näringarna så betydligt brukat öka, synes mig att, derest denna utflyttning icke kunnat ega rum, skulle vi redan nu egt en allt för talrik arbetarebefolkning, som icke här kunnat finna sin utkomst och i så fall blifvit prisgifven åt nöd, förtviflan och agitatorer. Man kan göra sig en föreställning om, huru talrik arbetareklassen nu skulle varit här, derest icke så många sökt sin utkomst i andra länder, då antalet af dem, som, hufvudsakligen tillhörande denna klass, sedan 1851 härifrån emigrerat, utgör nära en half million människor.

Ännu kunna visserligen Nordamerika och andra transatlantiska länder mottaga Europas öfverflöd af arbetare, men den tid lærer väl allt mera närma sig, då denna utväg blifver stängd, åtminstone i Förenta Staterna, der det ena lagförslaget, afsedt att hämma invandringen, aflöser det andra; och Brasilien m. fl. tropiska länder torde väl aldrig till följd af klimatiska förhållanden kunna blifva lämpliga emigrationsorter för vårt folk. Visserligen hoppas jag, att bibehållandet af den egna marknaden för våra näringar skall lyckas bereda flera och bättre arbetsförtjenster, än om den hålles öppen för alla, men det synes mig ock klart, att om än uteslutande svenska fabrikanter finge fylla landets behof af sådana industrialster, som här kunna tillverkas, vore vi icke i stånd att anskaffa stadigt arbete åt en mycket talrikare arbetarestam än den, som inom vår industri redan finnes, såvida icke afsättning för deras tillverkningnr med visshet kunde allt fortfarande påräknas i andra länder, hvilket dock framgent lærer blifva allt svårare. Kändt är, att jordens mäktigaste handelsstat, England, redan nu skulle hafva illa stäldt för sin industri, derest detta land icke uti sina kolonier egde en så väldig afsättning för sina alster.

Enligt mitt förmenande kunna och böra vi icke utan oro se den tid allt hastigare närma sig, då industrien uti städerna äfven i vårt land vunnit en sådan utveckling, att aflöningarna till de arbetare, som der påräknat att finna sin utkomst, trots alla bemödanden i motsatt riktning, måste sänkas till det yttersta, men jag vågar tro, att denna oro blefve öfverflödig och att vi derjemte skulle kunna och få bibehålla de utvandrareskaror, hvilka i fjerran länder, ofta äfven der bland skog och vildmark under mödor och bekymmer, se möjlighet att förskaffa sig de egna hem och arbetsfält, som deras knappa tillgångar icke lemna dem utsigt att under nuvarande förhållanden här någonsin kunna förvärfva sig, om vi, som, lyckligare än de flesta af Europas öfriga länder, ega ofantliga sträckor af för odling tjenliga

områden, begagnade den utväg, naturen synes anvisat oss, och sökte bereda så många af våra arbetare som möjligt tillfälle att på för dem antagliga vilkor och på sätt de nog helst önska, nemligen med utsigt att med full eganderätt kunna besittas, förvärfva så pass mycken dels odlad, dels odlingsbar jord, att de, om ock genom träget arbete derå, skulle kunna försörja sig och sina familjer.

Enligt min tanke skulle sådan upplåtelse af jord lättast kunna låta sig verkställa derigenom, att kronodomänerna, i den mån de blifva lediga från arrendatorer och sedan för kronans räkning större, icke odlingsbara skogsplotter undantagits, sönderdelades i mindre gårdar, hvilka emot en på 40 à 50 år stäld afbetalning och på i öfrigt så billiga vilkor som möjligt försåldes till sådana personer, som antingen icke förut ega några hemman eller endast mycket små sådana, samt genom att hvarje år afsätta ett visst belopp att användas till inköp och sönderdelning af större enskilda egendomar, då sådana för billigt pris kunna erhållas.

Jag tror mig veta, att såväl enskilda personer som ock en del föreningar i vårt land hufvudsakligen eller uteslutande fästa sig vid de ekonomiska resultaten inom jordbruket och därför att de antaga, det större gods böra kunna skötas bättre och billigare än mindre gårdar samt därför ock lemna större inkomster, hårdt hålla på de förra. Huruvida detta deras antagande öfverensstämmer med verkliga förhållandet, vågar jag ej afgöra, men vågar deremot påstå, att den trygghet i socialt hänseende, som en talrik, bofast klass af mindre jordbrukare bereder ett land, minst i vårt upprörda tidevarf i någon mån kan uppvägas af de bättre ekonomiska resultat, som ett och annat större landtbruk möjligen kan framvisa, hvarför det icke heller är likgiltigt, hvilka som ega den svenska jorden, endast de äro kapitalstarka, såsom det så lättvindigt ofta yttrades under tullstridens dagar, då man vågade hänsyfta på de sociala faror, allmogens ruinerande kunde komma att medföra. Dessutom torde väl erfarenheten hafva gifvit vid handen, att, då en mindre bemedlad person erhåller ett litet stycke mark, han i de allra flesta fall uppodlar och fruktbargör äfven sådana marker, som i andra händer finge ligga oanvända, och sådant, som man ju ser i alla bygder af vårt land, lemna ju ingen liten nationalvinst. Jag tror ock, att utsigten för våra arbetare att på för dem möjliga vilkor kunna erhålla »sitt eget» skulle sporra mången att, till uppsättning af inventarier m. m. å detta, inbespara af sin arbetsförtjenst sådant, som annars användes till mindre nödiga ändamål, går till krogen och dylikt.

Man torde med skäl kunna ifrågasätta, huruvida statens väl och

bästa bättre främjas genom de likt svampar uppstående aktiebolag, hvilka slå under sig ofantliga arealer af Sveriges jord, som sedan i många fall får ligga otillgänglig för odling, antagligen afsedd att tillförsäkra sina egare tillgång på skog. Att sådana bolag äfven bestå af utlänningar gör förhållandet ännu betänkligare.

Att jag icke står ensam om min åsigt om hvad som bör göras för att allt mera fästa ett folk vid dess fädernesland, synes mig framgå deraf, att regeringen i Rumänien till 1889 års parlament framlade ett förslag i samma syfte som detta, hvilket förslag ock af representationen antogs; att Englands nuvarande *konservativa* regering i Irland allt mera börjat tillämpa det af mig här föreslagna sättet och dessutom med största ifver söker att utom Storbritanniens gränser förvärfva ofantliga kolonier för att uti dessa kunna bereda hem åt de massor af arbetsföra personer, som i hemlandet icke kunna finna sin utkomst, hvarjemte i Danmark föreningar lära uppstått med syfte att söka anskaffa jordbruk åt de s. k. »husmännen».

Vid de förslag, som flere gånger inom vår riksdag varit å bane, att försälja mindre kronodomäner (hvilket ju ock delvis skett) har lämpligheten af en sådan åtgärd ifrågasatts därför, att dessa egendomar ansågos utgöra statens säkraste tillgångar. Jag medgifver villigt, att så äfven för närvarande är fallet, men anser, att vårt fosterland skulle just genom dessa egendoms styckande förvärfva sig en för dess framtida bestånd och säkerhet emot så väl inre hvälfningar som främmande förtryck ännu mycket värdefullare egendom genom åstadkommande af några tusen nya sjelfegande bönder, hvilkas bördor statsmagterna, i händelse af hårda år, skulle vara i stånd att i början för tillfället lätta. Stora gods komma väl kanske att i alla tider finnas, men icke kan jag finna, att landet skulle lida någon skada, derest deras storlek och antal åtminstone icke tilltoge, helst sedan å en stor del utaf dem arrendatorer och torpare utbytts emot statkarlssystemet, hvilket väl icke är synnerligen egnadt att sprida lycka och förnöjsamhet. Torpare och arrendatorer äro väl i allmänhet i den ställning, att de böra intressera sig för landets förkofran vida mer än större delen af våra öfriga arbetare, men oafsedt att de förres antal årligen synes aftaga, ehuru den odlade jordvidden ständigt ökas, lærer väl knappast rimligtvis kunna fordras att de, som ofta på obestämd tid bruka jord, som icke är eller kan blifva deras, skola hysa samma intresse för landets välgång som de, hvilka, derest de på det här ofvan af mig föreslagna eller annat liknande sätt få sig ett eget jordbruk, vid hvarje verkställd afbetalning å den skuld, hvari de till staten häftade, veta

sig eller sina barn allt mera blifva egare af den jord, hvarå de nedlägga sina arbetskrafter.

Att mången fruktar tillväxten af de sjelfegande allmogemännens antal — arbetareagitorerna, emedan derigenom en mängd lättvunna byten skulle gå dem ur händerna, och kanske flere, som ega mycket af denna verdens goda, därför att de möjligen tro sig befara, att allmogens starka tillväxt i en framtid skulle kunna komma att kringskära deras företrädesrättigheter — förefaller mig icke osannolikt; men om man vid aktgifvande på de strömningar, som gå genom massorna i våra dagar starkare än någonsin tillföre, obetingadt får erkänna, att eganderättens och ordningens säkraste värn ligger just i vår bofasta befolkning, vore det då icke bättre och klokare att, om ock endast af omtanke för eget väl, i tid göra sådana medgifvanden, som kunna stärka detta värn och derigenom hela statsbyggnaden än att genom egennyttigt tillbakahållande få se magten förflyttad på sådana, som icke bruka taga minsta hänsyn till andras rättigheter, ehuru de både i tal och skrift vidt orda om dem?

Att för hvarje ny kris allt större skaror strömma under socialisternas och de andra upplösningsmännens fanor, måste sorgligt nog erkännas, hvarför ock det yttrande, Rysslands kejsare lärert fält till furst Bismark, att »kanske nästa strider, de civiliserade staterna få att utkämpa, blifva inom dem sjelfva», torde vara fullt berättigadt, och otroligt förefaller mig ej, att de väldiga krigshäror, hvilka i vår tid mest af allt suga folkens »must och mærg» och till hvilkas pligt att upprätthålla lag och rätt så mången sätter sin lit, minst lika fort, som de dertill äro till reds, kunna blifva bundsförvandter till dem, som, skyende allt som hindrar deras sträfvan att med hvilka medel som helst höja sig till magtens tinnar, under föregifvande att vilja främja »jemlikhet och broderskap», städse bemöda sig att uppegga sina medmenniskor till hat och våld mot allt bestående.

Att antalet jordegare i vårt land under 25 år eller åren 1855—1881 sjunkit från 6,5 till omkring 5,8 procent, på samma gång handverkare och icke i tjenst varande arbetare, hvilka år 1855 utgjorde 5,4 procent, 1880 stigit till omkring 7,5 procent af landets hela befolkning, synes mig visa, att jordbrukarnes antal relativt är i ständigt nedåtgående, ehuru å Sveriges 72,000,000 tunnland utmark ofantliga för odling tjenliga sträckor finnas. Att antalet egendomar med öfver 200 tunland inegor, hvilka 1855 antagligen utgjorde 2,088, år 1880 vuxit till 2,557, deribland de ofantliga bruks- och skogsafverkningsbolags egendomar, som under senaste år bildats, synes mig på ett

tydligt sätt jäfva det ganska allmänt gängse antagandet, att de mindre egendomarnes antal tilltager på de störres bekostnad. Då hvarje brukningsdel 1855 i medeltal innehöll omkring 33,5 tunnland åker och äng, utgöras de nu af omkring 37,2 tunnland.

Den önskan, som först i våra dagar mera öppet framträdt, ehuru den nog funnits hos alla tiders människor, att kunna bestämma öfver sin tid och sina krafter samt att ega ett hem, som de kunna kalla sitt och på hvilket de för egen och de sinas räkning kunna nedlägga sina arbetskrafter, lär väl icke böra anses som ett ondt tidens tecken, ty med utsigt att i någon mån kunna förverkligas eggas den människan till sådana ansträngningar, som hon i tjänst eller arbete hos andra ytterst sällan visar. Jag anser mig böra påstå, att ju mera bofast folk vår landsbygd eger, ju större afsättning inom landet för sina alster skola också våra fabriks- och industriidkare erhålla, åtminstone för så vidt vi fortsätta den nu inslagna vägen att skydda våra näringar, och i följd deraf tillfälle att aflöna sina arbetare väl, hvarigenom såväl en stor del af dessa som ock de, hvilka begagna de tillfällen, som kunna erbjudas att förvärfva egen jord, skola utan någon ändring i vår gällande grundlag erhålla politisk rösträtt.

Då stärkandet af den grundval, hvarpå vår statsbyggnad sedan uråldriga tider tryggt hvilat, Sveriges allmoge, åtminstone så mycket att denna icke snart måtte utgöras af ett försvinnande fåtal bland landets öfriga samhällsklasser, enligt min tanke är det viktigaste och för oss naturligaste steg till verkligt framåtskridande, som kan tagas, fann jag med glädje statsutskottet i sitt utlåtande i anledning af min vid sistlidna års riksdag i samma ämne som denna väckta motion till fullo instämma uti min deri uttalade åsigt om önskvärldheten af att kunna bereda vårt lands mindre bemedlade befolkning tillfällen att kunna förvärfva egna fastigheter, men vågar uttala min förvåning öfver att utskottet ansåg statsmagterna hafva gjort något »betydelsefullt» för uppnående af här ifrågavarande syftsmål, därför att de beslutat försälja sådana kronodomäner i mellersta och södra Sverige, för hvilka arrendefgiften icke öfverskred 200 kronor, och sådana i de norrländska länen, som betingade ett 500 kronor understigande arrendebelopp, ehuru dessa hemman vid försäljningen skola betalas med det högsta pris, som å offentlig auktion kan erhållas, samt liqvideras inom 6 år, hvarjemte köparen skall vara så kvalificerad, att han kan anskaffa godkänd borgen för köpevilkorens fullgörande. Jag anser, att den, hvilken såsom köpare af dylik kronojord måste vara i stånd att afbetala kanske minst 1,000 kronor om året å sin egendom, och dertill så solid, att

han kan anskaffa fullgod borgen för återstoden, den behöfver icke någon hjälp af statsmagterna och blifver ej deras handtlångare, hvilka synas vilja vända upp och ned på allt bestående; dertill eger han för mycket att förlora.

Det må ursäktas mig, om jag nu som sist icke anser mig i stånd att lemna den utredning, som statsutskottet syntes anse böra föregå, innan detta ämne kan upptagas till allvarlig pröfning, och vidhåller min åsigt, att Kongl. Maj:t, som bäst kan afgöra, huruvida en lösning af denna fråga har den vigt för fäderneslandets lugna utveckling, som jag hade den tillfredsställelsen se äfven 1889 års statsutskott, åtminstone i någon mån, tillmäta densamma, nog skall tillmötesgå en af Riksdagen gjord anhållan om erforderlig utredning, då Kongl. Maj:t torde vara i tillfälle använda för sådant ändamål dugliga förmågor.

Ehuru jag näppeligen hyser någon förhoppning, att den enligt min tanke för vår tid så ytterst viktiga fråga, jag här vågat väcka, skall lyckas tillmäta sig någon uppmärksamhet, då andra frågor, afsedda att hejda eller möjligen leda de sociala strömningarna i vårt land, antingen föreligga eller snart äro att förvänta, vågar jag dock hemställa,

det Riksdagen ville hos Kongl. Maj:t anhålla, att Kongl. Maj:t täcktes låta utreda, huruvida icke genom statsmagternas försorg tillfällen kunde beredas dem bland våra mindre bemedlade och obemedlade samhällsmedlemmar, som sådant önska, att på vilkor, som gjorde det för dem möjligt, och hufvudsakligen å inom fäderneslandet ännu befintliga stora odlingsbara utmarker, bilda egna jordbruk, utan att statsverket derigenom blefve synnerligen betungadt, utom möjligen för väganläggningar och stora vattenafledningar.

Stockholm den 25 januari 1890.

E. Åkerlund.